

Părintele Galeriu - tâlcuitor al duhului vremurilor noastre

(Sfânta Mănăstire Oașa/19-25 iulie 2013)

Costea Munteanu

Abstract

Schimbările radicale produse de-a lungul întregului veac XX, prefacerile istorice – adânci și ireversibile – care s-au petrecut după 1989 în Europa Centrală și Răsăriteană, semnificația de profunzime a manifestării unor multiple crize la confluența mileniilor 2 și 3 – crize existențiale, spiritual-morale, conceptuale, politice și economice -, sunt toate acestea teme asupra cărora Părintele Galeriu a meditat mult, încercând să precizeze, să illustreze sau să dezvolte anumite idei, căutând să găsească noi nuanțe. Lucruri ce s-au constituit, în cele din urmă - putem spune noi acum -, într-o veritabilă tâlcuire ortodoxă a duhului vremurilor noastre. Tâlcuire care, în opinia noastră, realizează în mod efectiv atât punerea unui diagnostic, cât și fixarea unui tratament pentru multiplele crize pe care le parcurgem, inclusiv pentru cea economică. Și, lucru cu totul și cu totul aparte, toate acestea încadrate în viziunea Părintelui privind relația dintre teologie (credință) și știință (rațiune).

Cuvinte-cheie: semnele vremurilor; desfigurarea chipului lui Dumnezeu; criza de identitate; criza sensului vieții; darurile Duhului Sfânt; cunoștința; buna credință; limitele cunoașterii științifice; perihoreză; restaurarea chipului lui Dumnezeu.

Considerente preliminare

Relația dintre Religie și Știință a fost unul din leit-motivele predicii și scrierilor Părintelui Galeriu¹. Se naște de aici o întrebare firească: cum se explică acest lucru ? Un prim posibil răspuns ni-l oferă Costion Nicolescu: ”A fost, neîndoios, Părintele Constantin Galeriu un preot întru care Dumnezeu a binevoit. Toate spusele și faptele sale erau seminte aruncate spre rodire bogată. **Un om pentru toate mediile**” (...) Nu este temă pe care să refuze s-o abordeze, oricât de stranie ar fi ea”² (subl.ns.). Altfel spus, preocuparea pentru relația teologie-știință poate fi explicată prin deschiderea excepțională a Părintelui pentru orice temă, aparținând oricărui mediu societal.

Un alt posibil răspuns îl găsim la deja evocatul mai sus Răzvan Codrescu: ”**Raportul dintre religie și știință** (...) nu era la sfinția sa, cum poate unii ar fi tentați să creadă, reflexul unei deosebite curiozități sau al vreunei neliniști gnoseologice (...) ci o **necesitate catehetică realist conștientizată și asumată, atât în contextul mai general al pozitivismului mentalității**

¹ Vezi în acest sens și Răzvan Codrescu: *Savanți și mărturisitori în predania Părintelui Galeriu*, postfață la ”Părintele Galeriu – Astăzi”, București, Editura Harisma, 2006, p.49.

² Costion Nicolescu, *Sarea pământului – încrucișări, întâlniri, însoțiri*, Iași, Editura Doxologia, 2011, pp.185, 181.

moderne, cât și în cel particular al <terorismului ideologic> impus la noi (și în tot lagărul comunist) de ateismul și materialismul radical al marxism-leninismului”³. Ideea propusă aici ni se pare extrem de interesantă, întrucât ea conferă preocupării aparținând Părintelui nostru pentru dialogul credință-rațiune nu atât o altminteri așteptată dimensiune intelectuală, cât mai ales una pastoral-misionară.

Dar cel mai lămuritor răspuns îl primim de la Părintele însuși: ”Ca orice om modest, împărtășesc și eu din cultură, mai ales din știință, din tinerețe am iubit știința (...) Eu mă simt atât de aproape de oamenii de știință (...)”⁴. Și, mai adaugă Părintele într-alt loc: ”Ar trebui știut, o dată mai mult, că în nici un domeniu al existenței nu se poate realiza, înfăptui o operă autentică fără această simbioză între munca științifică pentru adevăr și sfințenia vieții pentru adevăr”⁵. Așadar, pe de o parte avem iubirea mărturisită a Părintelui pentru cercetarea științifică (”din tinerețe am iubit știința”), dar și pentru cercetătorii întru cele ale științelor (”mă simt atât de aproape de oamenii de știință”). Iar, pe de altă parte, avem convingerea Sfinției Sale că la temelia oricărei întreprinderi umane viabile trebuie să se așeze împreună-lucrarea dintre căutarea științifică a adevărului și viețuirea sfântă pentru adevăr.

În lucrarea de față vom încerca să aducem în discuție și o altă dimensiune – poate mai puțin cunoscută sau observată până acum – care explică, pe lângă cele discutate mai sus, interesul cu totul deosebit cu care Părintele s-a aplecat asupra legăturii dintre religie și știință, și anume: această legătură este înțeleasă de dânsul nu numai ca parte integrantă, dar și ca expresie definitorie a specificității vremurilor noastre de astăzi. Este ceea ce vom încerca să arătăm în cele ce urmează.

Tâlcuirea ortodoxă a semnelor vremurilor: se mistuie o lume veche

Schimbările radicale produse de-a lungul întregului veac XX, prefacerile istorice – adânci și ireversibile – care s-au petrecut după 1989 în Europa Centrală și Răsăriteană, semnificația de profunzime a manifestării unor multiple crize la confluența mileniilor 2 și 3 – crize existențiale, spiritual-morale, conceptuale, politice și economice -, sunt toate acestea teme asupra cărora Părintele Galeriu a meditat mult, încercând să precizeze, să illustreze sau să dezvolte anumite idei, căutând să găsească noi nuanțe. Lucruri ce s-au constituit, în cele din urmă, putem spune noi acum, **într-o veritabilă tâlcuire ortodoxă a duhului vremurilor noastre**. În acest sens, spune Părintele: ”Semnele vremii arată neîndoios că ne aflăm nu doar la sfârșitul unui secol sau al unui mileniu. Timpul se toarce firesc în caietul eternității. Se mistuie o lume veche. O nouă epocă se naște în istorie, cu noi, sub ochii noștri(...)”⁶ (subl.ns.).

Așadar, semnele vremii ce o trăim stau nu atât în tranziția calendaristică de la un de la un mileniu la altul, ci mai ales în mistuirea unei lumi vechi și înlocuirea acesteia cu una nouă, aflată în plină naștere și formare sub înșși ochii noștri. Și, precizează Părintele, la rădăcina lumii vechi cuprinse de mistuire, la baza tuturor tipurilor de crize prin care trece societatea

³ Răzvan Codrescu, *op.cit.*, p.49.

⁴ Părintele Galeriu în dialog cu Radu Herjeu, în Radu Herjeu, *Printre rânduri*, București, Editura S.C.O.P., 2001, p.127.

⁵ Părintele Galeriu în ziarul ”Ziua” din 8 septembrie 2011.

⁶ Părintele Galeriu: *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, București, Editura Anastasia, 2001, coperta a 4-a.

umană contemporană, se află ”desfigurarea chipului lui Dumnezeu din om”: ”*Cerescul este atât de puțin văzut pe pământul atâtor patimi și dureri. Putem noi oare vorbi de<cer> sau pregătire a cerului, când în inimile noastre, menite a fi <locaș al Împărăției Cerurilor>, încă izbucnesc, precum spune Mântuitorul : <gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule> (Matei 15, 19) ?*”⁷.

În înțelegerea părintelui nostru, așadar, cauza ultimă a mistuirii lumii vechi – ca expresie sintetică a crizelor multiple prin care trece societatea umană contemporană – este dată de ”desfigurarea chipului lui Dumnezeu din om”, este omul însuși: omul a abdicat, prin păcat, de la lumina Adevărului și de la cea a Iubirii. Iar păcatul exprimă și este rezultatul schimbării gravitației: în loc să gravităm în jurul lui Dumnezeu, gravităm în jurul propriului nostru eu.

Acest diagnostic sever a fost posibil să fie pus întrucât, spre deosebire de abordarea segmentată pe felii de realitate umană ce caracterizează cercetătorii din domeniul științelor omului, Părintele operează cu o viziune integrală asupra condiției umane. În acest sens, el consideră că: ”*Nu există, pentru persoana umană, o disjunție, o separare între politic, etic, economic. Omul, dacă vrei să-l privești în întregimea condiției lui, trebuie să-l ai în vedere întâi spiritual (asta-i condiția fundamentală: specificitatea umană), etic (moral, deci), social, economic. Totul trebuie privit într-o unitate, într-o cuprindere deplină*”⁸. Privind condiția umană în această întregalitate a ei, se poate înțelege că ”desfigurarea chipului lui Dumnezeu din om”, ca rădăcină a crizei ce mistuiește lumea veche, înseamnă că omul ”*s-a îndepărtat de vocația sa și s-a sustras propriilor lui responsabilități față de Dumnezeu și de lume*”⁹. Iar îndepărtarea de vocația și responsabilitatea umană se vedește, spune Părintele, ”*în două fenomene principale: o criză de identitate a individului și un sentiment general că existența nu are nici un sens*”¹⁰. Criza sensului vieții, ce însoțește criza de identitate, arată că omul a pierdut contactul cu Adevărul ultim al existenței și, în felul acesta, el și-a pierdut și identitatea sa reală, aceea de a fi chip al lui Dumnezeu și de a se strădui să devină asemenea Creatorului său.

Tâlcuirea ortodoxă a semnelor vremurilor: o nouă epocă se naște

După cum am văzut, tâlcuind semnele vremii noastre, Părintele Galeriu ne arată că, prin toarcerea firească a timpului în caierul eternității, o lume veche se mistuie și o epocă nouă se naște în istorie, cu noi și sub ochii noștri. Iar dacă lumea veche se mistuie prin ”desfigurarea chipului lui Dumnezeu în om”, noua epocă germinează, ne spune Părintele, prin mutația ce are loc în conștiința umană¹¹:

- pe de o parte, ca **restaurare a vocației umane** (adică, o mutație din cădere, în sens pozitiv), exprimată prin faptul că mintea noastră este dornică de întâlnirea cu Adevărul; și

⁷ Părintele Galeriu: ”Rugăciunea Tatăl Nostru”, București, Editura Harisma, 2002, p.63.

⁸ *Cu Părintele Galeriu între Geneză și Apocalipsă – convorbiri cu Dorin Popa*, București, Editura Harisma, 2002, p.257.

⁹ Pr.prof.dr.Constantin Galeriu: *Timpul schimbării. Opțiuni fundamentale în dialogul actual dintre credincioși și societate*, Asociația ”Părintele Galeriu”, București, Editura ASA, 2010, p.12.

¹⁰ Pr.prof.dr.Constantin Galeriu, *ibidem*.

¹¹ Această idee a fost dezvoltată de Părintele Galeriu în cadrul întrunirii din luna ianuarie a anului 2001 a grupului de reflecție ”Conștiințe în slujirea cu iubire a Adevărului”, grup creat (spre sfârșitul anului 1999) și îndrumat de Sfinția Sa (până la îmbolnăvirea sa, ce a intervenit la începutul lui 2002. Moment după care grupul și-a încetat, de altfel, activitatea).

- pe de altă parte, conștiința noastră simte o chemare spre **împărtășirea de darurile Duhului Sfânt**.

Restaurarea vocației umane

În înțelegerea noastră, cu privire la problema **restaurării condiției umane**, ideea de bază de la care pleacă Părintele este aceea că ieșirea din criză adusă de mistuirea lumii celei vechi sau, pentru a ne exprima în cuvintele Sfinției Sale: *”reconstrucția societății și a lumii, la fel ca orice altă activitate autentic umană, trebuie să se realizeze pe trei niveluri diferite: spiritual, moral și economic. Aceste trei elemente trebuie așezate în această ordine ierarhică, deoarece elementul spiritual, împreună cu cel moral, trebuie să sprijine elementul economic*¹². Aceasta înseamnă că, în gândirea Părintelui Galeriu, ieșirea din multiplele crize ale vremurilor ce le trăim nu poate fi corect concepută și nici realizată cu șanse reale de reușită decât ca parte integrantă și subordonată a unei reconstrucții spirituale și morale a condiției umane. Cu alte cuvinte, a ne concentra exclusiv atenția asupra modului în care, spre exemplu, diriguitorii guvernamentali - de la noi din țară, dar și de aiurea -, adminstrează banii publici este o deșertăciune. După cum tot în van este și a ne ancora în întregime speranțele ieșirii din criză de relansarea activității sectorului privat, atâta timp cât aceste procese nu sunt subsecvente regenerării morale și, mai ales, restaurării spirituale a condiției umane în lumea contemporană.

Și atunci, care este mai exact ”rețeta” pe care o propune Părintele pentru tratarea multiplelor crize ? Ca o primă parte a ”rețetei”, el precizează că omul singur, fără ajutorul lui Dumnezeu, nu poate aplica eficient tratamentul preconizat: *”Omenirea nu poate fi salvată de un om pentru că nu este simplu-umană, ci divin-umană. Atunci, numai Dumnezeu-Omul ne poate salva!”*¹³. Apoi, ca o parte a doua a ”rețetei”, Părintele Galeriu ne spune: *”Dumnezeu Însuși ne-a dat deja o soluție - și anume, mesajul mântuirii vestit de Mântuitor: <Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie !> (Marcu 1, 15)”*¹⁴. Adică, **metanoia, transformarea gândirii**. Metanoia, arată Părintele, este un mod nou de gândire despre lume – modul divin -, ce a fost sădit în mintea omului de către Creatorul Însuși, prin cuvintele profetului Isaia: *”Întoarce-te către Mine, căci Eu te-am mântuit”* (Isaia 44, 22). Și mai adaugă Părintele Galeriu: *”Omul trebuie să treacă printr-o transformare radicală, o prefacere crucială în modul său de gândire, la toate nivelurile – ontologic, existențial, spiritual și moral”*¹⁵.

Împărtășirea de darurile Duhului Sfânt

Cel de-al doilea aspect al germinării noii epoci este, în tâlcuirea Părintelui nostru, mutația ce are loc în conștiința umană prin **chemarea reînnoită și reîntărită** ce aceasta o simte - la cumpăna trecerii între cele două milenii - spre **împărtășirea de darurile Duhului Sfânt**. Ne

¹² Pr.prof.dr.Constantin Galeriu, *op.cit.*, p.12.

¹³ vezi ”Cu Părintele Galeriu...”, p.249.

¹⁴ Pr.prof.dr.Constantin Galeriu: *Timpul schimbării. Opțiuni fundamentale...*, p.16.

¹⁵ Pr.prof.dr.Constantin Galeriu, *ibidem*.

îngăduim a afirma că, în această privință, gândirea Părintelui este de o excepțională originalitate intelectuală și fecunditate duhovnicească, și aceasta întrucât Sfinția Sa pune în legătură nemijlocită caracterul epocal al vremurilor noastre cu relația dintre credința religioasă și rațiunea științifică. Spune Părintele în acest sens: ”*O nouă epocă se naște în istorie, cu noi, sub ochii noștri. Astăzi, știința, în domeniile ei fundamentale – fizica și biologia -, vine în întâmpinarea Revelației, a credinței Bisericii (...) Cad zidurile separării, se întâlnesc acum Revelația și știința*”¹⁶. Și completează astfel această idee excepțională, într-alt loc: ”(...) eu cred azi următorul lucru: *revelația Sfintei Scripturi, a Bibliei și a Tradiției începe tot mai mult să se întâlnească cu revelațiile științei. Știința bate astăzi la porțile spiritului (...)*”¹⁷. Așadar, tâlcuindu-ne specificul vremurilor noastre, Părintele Galeriu ne arată că un aspect crucial al caracterului epocal al timpurilor ce le trăim stă – cu totul surprinzător la o primă vedere, am zice noi – în părăsirea dogmei scientismului modern (secularizat, materialist și reduționist) de către o parte neneclijabilă a comunității științifice și apropierea acesteia de o fructoasă și ziditoare întâlnire cu Revelația Dumnezeiască. Iar procesul de natură epistemologică care înlesnește această întâlnire îl reprezintă noua disponibilitate a științei, rupte până acum de credință, de ași recunoaște limitele cognitive intrinseci. În acest sens, Părintele arată foarte clar că: ”(...)știința își recunoaște limitele(...). **Se recunoaște aici un semn al vremurilor noastre**” (subl.ns.)¹⁸.

În acest sens și în acord cu gândirea Sfinților Părinți, părintele Galeriu consideră că datele adevărului științific nu vin în contradicție cu Adevărul revelat dar, ”*în timp ce adevărul științific este de la Dumnezeu, Adevărul revelat este dumnezeiesc*”¹⁹. De aceea, în timp ce adevărul creștin este obligatoriu pentru mântuire, adevărul științific nu este, dar poate fi ”*precum frunzele care oferă fructului înveliș și înfățișare frumoasă*”²⁰. De altfel, gândurile părintelui Galeriu sunt convergente și cu spusele Sfântului Vasile cel Mare, care ne zice: activitatea rațională (prin știință) este bună dacă ne duce la admirația față de Dumnezeu, dar, în caz contrar, ”*simplică credință să ne fie mai puternică decât argumentele logice*”.

Situat pe o astfel înțelegere în duhul patristic, Părintele Galeriu consideră că, în condițiile în care știința de astăzi a încercat să rupă legătura între credință și rațiune, ea a ajuns astfel ”dogmă”. Pe de o parte, ceea ce oferă ea este, în cel mai bun caz, adaptarea Revelației la datele științifice. Pe de altă parte, știința ruptă de credință a căutat ”*înlocuirea Unului Dumnezeu și a pornirii ca <Dumnezeu să fie totul în toate> cu orientarea atenției asupra interpretării materialiste a <Unului> (cf.W.Heisenberg). S-a încercat realizarea unei antropologii în care <chipul> a fost înlocuit cu <amprenta oarbă întâmplătoare>, socotindu-se că paradigma propusă de Freud pentru cunoașterea omului este mai bună decât cea propusă de creștinism (cf.R.Rorty)*”²¹.

¹⁶ Părintele Galeriu, *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, București, Editura Anastasia, 2001, coperta a 4-a.

¹⁷ Părintele Galeriu în Radu Herjeu: *Printre rânduri*, București, Editura S.C.O.P., 2001, p.127.

¹⁸ Părintele Galeriu, *Tâlcuiri la mari praznice...*, p.43.

¹⁹ Părintele Galeriu, prefață la Pr.Petre Comșa: *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Vasile cel Mare*, București, Editura ASA, 2003, pp.5-6.

²⁰ *Ibidem*

²¹ Părintele Galeriu, prefață la Pr.Petre Comșa: *Cunoașterea lui Dumnezeu...*, p.5.

Sunt evoluții parcurse de o parte a științei secularizate care îl determină pe Părintele Galeriu să constate: *”...la acest sfârșit de secol și de mileniu, după uimitorul progres al științelor naturii, apare o mărturie totodată revoltătoare și revoluționară: știința își recunoaște limitele”*²². Și mai adaugă, în acest sens, în alt loc, Părintele: *”Smerită de incapacitatea ei de a întemeia o conștiință morală adevărată și de a oferi un răspuns la întrebarea sensului existenței și al vieții noastre [aici, se dialoghează cu ideile dezvoltate de Jean-Pierre Longchamp, ”Science et croyance”, Paris, Desclee de Brouwer, 1992], știința a ajuns să considere acum ca o dovadă de maturitate faptul că își poate stabili limitele (cf.J.D.Barrow), iar formularea unor abordări precum Principiul Antropic Cosmologic (cf.B.Carter) sau Teoria Modernă a Designului Inteligent (cf.W.Dembksy), are menirea să aducă o viziune încurajatoare privind menirea creației”*²³.

Grăitoare pentru maniera ziditoare în care Părintele Galeriu interpretează evoluțiile recente ale științei moderne secularizate sunt și următoarele sale cuvinte: *”Dar lucrul cel mai important este că știința (...) se constată astăzi că este semn social al vremurilor în care este elaborată (cf.S.J.Gould), că știința are la bază o credință (cf.A.Louth), o tradiție (cf.H.G.Gadamer), o <dimensiune tacită> (M.Polanyi), ceea ce Sfântul Vasile cel Mare a spus-o acum 1600-1700 de ani, când afirma că <în științele omenești, în orice caz, noi susținem că credința este cea care precede cunoașterea>. Acest adevăr este la începutul explorării lui și va da rezultate deosebite. Se deschide calea propovăduită de marele ierarh care cere: <Îngăduie-i minții credința> pentru că <rațiunea numai prin credință poate înțelege binele>”*²⁴.

Așadar, întemeindu-se pe o astfel de înțelegere a evoluțiilor revoluționare ce au loc în sânul științei moderne, Părintele Galeriu ajunge să considere - așa cum arătam ceva mai devreme în analiza noastră -, că ceea ce conferă caracter epocal al vremurilor ce le trăim acum, la confluența mileniilor, este faptul că are loc o mutație în conștiința umană: conștiința noastră simte **o chemare spre împărtășirea de darurile Duhului Sfânt**: Înțelepciunea (pe care Părintele o înțelegea ca reprezentând unirea minții cu inima); Înțelegerea (a înțelege pe Hristos, altfel spus în cuvintele Sfinției Sale, așezarea duhului în înțelegere); Sfatul (divin); Tăria (pentru a birui în lupta cu ispititorul); Temerea (teama de a pierde iubirea și lumina divină); Cunoștința; și Buna Credință. Mai specific spus, momentul epocal din istoria actuală văzut de Părintele apare ca o cununie între darul Cunoștinței și darul Bunei Credințe: în sensul că Rațiunea și Credința nu se mai însoțesc în luptă, ci într-o perihoreză (întrepătrundere). Astăzi, afirmă Părintele, știința se îndreaptă spre un orizont divin însorit, **știința bate la porțile transcendentului**.

Și, drept încununare a viziunii sale optimiste și luminoase asupra specificului vremurilor ce le trăim, Părintele afirmă cu convingere că o astfel de Conștiință (rațiunea științifică) în slujirea, prin Bună Credință, a Adevărului creator și de viață făcător este de natură să asigure iubirea între oricine, între toți oamenii, indiferent de convingerile lor, de diferențele dintre ei.

²² Părintele Galeriu, *Tâlcuiri la ...*, p.43.

²³ Părintele Galeriu, prefață la Pr.Petre Comșa: *Cunoașterea lui Dumnezeu...*, p.5.

²⁴ *Ibidem*.

În loc de concluzii

Sintetic exprimat, credem că mesajul întreg pe care ni l-a lăsat Părintele Galeriu cu privire la tâlcuirea, în duhul Sfinților Părinți, a semnelor vremurilor ce le trăim astăzi ar fi acesta:

- în vremurile noastre, **restaurarea** chipului lui Dumnezeu din om se face *și prin* împreună lucrarea, în Hristos, dintre știință și religie;
- împreună-lucrarea între știință și religie (prin comuniunea dintre darul Cunoștinței și darul Bunei Credințe) este **parte inseparabilă a iubirii și înțelegerii** între oameni;
- pentru ca aceste lucruri să se întâmple, trebuie **să redevenim hristocentriți**, modelul nostru trebuind să fie un model divin-uman, ceea ce are drept consecință faptul că restaurarea și reedificarea conștiințelor noastre se face ”*avându-L pe Hristos drept sursă a harului, icoană și Model, și ca sursă a puterii transformatoare*”²⁵ ;
- ca atare, trebuie **să învățăm iubirea**, întrucât într-o lume încă marcată de proliferarea fricii și conflictelor, totul trebuie zidit în duhul iubirii. De aceea, spune părintele: ”*Trebuie să invocăm neîncetat Duhul Sfânt, Care <revarsă iubirea lui Dumnezeu în inimile noastre> (Romani 5, 5)*”²⁶.

²⁵ Constantin Galeriu, *Timpul schimbării. Opțiuni fundamentale în dialogul...*, p.18.

²⁶ *Ibidem.*